

Piet L. de Jong

Elisa

Geroepen door God

Bijbelstudies

Piet L. de Jong

Elisa

Geroepen door God

Uitgeverij KokBoekencentrum – Utrecht

Inhoud

Woord vooraf	7
1. Een lastige roeping <i>1 Koningen 19:14-21</i>	9
2. Werkoverdracht <i>2 Koningen 2:1-18</i>	17
3. Gemeentepolitiek <i>2 Koningen 2:19-22</i>	25
4. De beer is los <i>2 Koningen 2:23-25</i>	33
5. Elisa als legerpredikant <i>2 Koningen 3</i>	37
6. Wat heb je in huis? <i>2 Koningen 4:1-7</i>	45
7. God legt zich niet neer <i>2 Koningen 4:8-37</i>	53
8. De dood in de pot <i>2 Koningen 4:38-41</i>	61
9. Delen en overhouden <i>2 Koningen 4:42-44</i>	67

10. Een vreemd doopverhaal	71
<i>2 Koningen 5:1-19</i>	
11. De drijvende bijl	81
<i>2 Koningen 6:1-7</i>	
12. Elisa en de politiek	85
<i>2 Koningen 6:8-7:20</i>	
13. Toch regeert God	89
<i>2 Koningen 8:7-15; 9:1-13; 13:14-21</i>	

Woord vooraf

Dit boekje met meditatieve bijbelstudies over de profetie Elisa is de neerslag van drie maanden preken over de tijd dat in Israël de twaalf stammen niet meer samen optrokken. In Jeruzalem met twee stammen regeerde een andere koning dan in Samaria, hoofdstad van het Tienstammenrijk. De bijbelschrijvers van de boeken Koningen proberen steeds de geschiedenis parallel te vertellen. Dat is soms diep nadenken hoe ver het in Jeruzalem staat en hoever in Samaria. Maar kennelijk is het de bedoeling dat je niet afhaakt bij het ene verhaal, maar beide verhalen blijft volgen. Een constante in deze verhalen – 1 Koningen 17 tot 2 Koningen 13 – is steeds de stem van de profetie. Haast alles wat Abraham Joshua Heschel schrijft in zijn diepgaande studie *De Profeten* vind je terug in de persoon, de roeping en diep betrokken inzet van Elia en zijn opvolger Elisa. Beide profeten hebben ook een sterk verlangen in hun roeping dat de twaalf stammen wel weer een keer samen zullen optrekken, zeg PKN en Hersteld. Elia had één moment dat hij met twaalf stenen het altaar herstelde voor heel het volk en Elisa beleefde een tijdelijke eenheid bij een oorlogsoperatie.

Voor dit boekje werd gekozen voor Elisa. Omdat hij minder in het nieuws was en minder tot de verbeelding gesproken heeft – nog steeds – als Elia, maar wel heel lang een bekende vraagbaak en stem is geweest in het volksleven in het Tienstammenrijk, in de regio en in de stad. Elisa, een boerenzoon, lijkt meer geduld en empathie te hebben dan Elia. Elisa heeft meer van Jezus en Elia meer van Johannes de Doper.

Dat inspireerde me als tussenpredikant van de hervormde gemeente in Oud-Vossemeer op het eiland Tholen met de preken te beginnen. Een kapster aan de Nieuwe Binnenweg in Rotterdam vroeg me spontaan: ‘Ligt dat eiland ook in Nederland?’ Dat kon ik voluit beamen. Het eiland is in veel opzichten een echt eiland – iedereen rijdt er omheen langs de kustroute of langs de zoomroute. Maar op het eiland wonen louter zondaars, niets Nederlands is ons hier vreemd. Maar ook heeft men een oor voor de stem van de profetie, hier en daar ook een gretig oor.

We begonnen met luisteren in september 2019, een tijd met een juichende regering en een optimistische directeur van de Nederlandse Bank. Maar na vier weken sloeg de stemming al om. Demonstranten, onder wie regelmatig scholieren, moesten op elkaar wachten met hun acties op het Malieveld. Maar het ergste moest nog komen. Toen waren de preken al klaar. Bij het begin van de Coronacrisis in ons land redigeerde ik de tekst van dit boekje.

U kunt het gebruiken in gesprekskringen, u kunt het ook lezen bij een meditatief moment.

Ik sluit af in de pastorie van Oud-Vossemeer midden in de crisis. Ik hoop dat Elisa u zal inspireren de weg te vinden en ons leert opmerken op de stem van de andere kant.

Ds. Piet de Jong, 29 maart 2020

1. Een lastige roeping

Elia liep op hem [Elisa] af en gooide zijn mantel over hem heen.
1 Koningen 19:19

Lezen: 1 Koningen 19:14-21

Profeet worden

Een roeping voor profeet overkomt je. Daar kun je niet voor studeren. Ook niet naar solliciteren: ‘Gevraagd: afgestudeerd profeet (m/v), ruime woning voorhanden... De voorkeur gaat uit naar...’ Zo gaat het met veel beroepen en ook wel in de kerk als een gemeente op zoek is naar een goede dominee. Maar zo gaat het niet met de roeping van een profeet. Je *wordt* geroepen en voor je er goed en wel erg in hebt, laat je je meenemen en sturen. Vooropleiding is niet belangrijk. Onder de profeten in Israël had je heel verschillende mensen. Mannen en vrouwen, intellectuelen en een koeienboer, mensen uit de hogere standen van Jeruzalem en mannen uit een afgelegen dorp dat niemand wist te vinden. Het gaat steeds om de vraag: ben je aangeraakt, heb je een stem gehoord, heb je iets gezien wat je nu moet zeggen of waar je nu over moet schrijven? In een krant op de opiniepagina? Of misschien een compleet boek over een grote misstand, of alleen maar een ingezonden brief? Over God. Over de heiligheid van God, de wil en de trouw van God. Moet je waarschuwen, moet je troosten? Een profeet word je door de aanraking van God zelf. Soms gewoon tijdens je werk.

Ploeger

Elisa is een boer met akkers en wijd bouwland. Zoiets als in de Noordoostpolder. Maar dan in een heuvelachtig landschap. Hij is niet de kleinste akkerboer. Hij beschikt over maar liefst twaalf span ploegossen.

Op een dag is hij aan het ploegen met alle twaalf spannen. Dan wil je iets afkrijgen en zet je alles in. Op zich een prachtig gezicht. Zelf staat hij bij het twaalfde span, zodat hij mooi overzicht heeft op de elf andere die voor hem uitgaan. Wat denkt hij? Hij let erop dat elke werker een rechte voren snijdt. Hij let op de ossen of die goed samenspannen. Misschien moet hij er straks een paar wisselen. Elisa is een en al concentratie.

In de verte ziet hij iemand aan komen lopen. Hij ziet het wel, maar neemt het niet op. Of toch wel? De man heeft een typische ruige, bruine mantel aan. Kameelhaar. Een opvallende verschijning. Elisa kan niet te lang kijken. Hij moet op zijn twaalfde span letten en overzicht houden. Maar door zijn hoofd gaat het: wie is die vent ook alweer? Heb ik die man niet eerder ontmoet en meegemaakt? Is dat niet de man die laatst op de berg Karmel grote indruk maakte? Een heel aparte figuur. Zijn boodschap was recht voor z'n raap geweest. Iets wat Elisa in hem gewaardeerd zal hebben, als hij erbij is geweest. Want goed ging het niet in het land. Al jaren niet. Al jaren was er droogte, er groeide vrijwel nergens meer echt iets. In zijn dorp ging het nog een beetje. Mensen hielpen elkaar. Maar veel mensen in het land leden honger, vooral in de steden. Koning Achab zou gewaarschuwd zijn door Elia. Achab had weinig op met de gewone mensen. Hij ging voor zichzelf en voor zijn paardenstal. Hij luisterde vooral naar zijn vrouw Izebel, een knappe Syrische prinses. Zij was niet iemand die iets begreep of van plan was te gaan begrijpen van de God van Mozes, het verbond van God en de Tien Woorden. Dat vond ze allemaal zwaar achterhaald, gedateerd. Met het geloof in de God van Israël kon je geen geld verdienen, geen land

bestellen, geen handel drijven. Daar had je andere rituelen bij nodig.

Opvolger van Elia

Elisa wordt hier geïntroduceerd als de opvolger van de profeet Elia. Normaal gesproken hebben profeten geen opvolgers. Het zijn bevlogen, charismatisch *angehauchte* mensen – heel gevoelig voor de aanraking met de Geest van God – die geheel hun eigen weg gaan. Ze horen nergens bij. Het zijn geen priesters, ze hebben geen kerkenraad of een vaste zit- of staanplaats in een gelovige gemeenschap. Maar het zijn ook geen bestuurders: ze zitten niet in een raadgevend clubje van de koning en kunnen niet terugvallen op een lobby in de politiek. Voor hun werk hebben ze volstrekte onafhankelijkheid nodig. Soms gaan ze fel tekeer tegen de cultus en de kerk, en tegen iedereen die daar een baan of functie heeft. Even later tegen de heersende macht, met name de elite en de koning. En soms tegen beide fronten tegelijk. Het waren mannen zonder vrienden. Bijna iedereen die maatschappelijk iets voorstelde, had een hekel aan hen. Want al gauw kwamen ze met een woord dat niet prettig was. Het was een lastig beroep. Maar onder het gewone volk had men respect voor hen. Als de nood aan de man kwam, raadpleegde men liever zo'n 'zanikprofeet' met zijn ruige mantel dan jongens die ervoor gestudeerd hadden en betaald werden door de koning. Voor het gewone volk waren dat valse profeten. Ze profeteerden wat bestuurders graag hoorden.

In de tijd van de koningen vanaf koning Saul lees je regelmatig over profetenscholen. Daarbij moet je denken aan mannen die een soort orde vormden en als een kloostergemeenschap leefden. Mensen met hoge gevoeligheid voor het extatische. Zulke mensen zijn er in alle tijden. In de tijd van Elia en Elisa waren er meerdere van zulke profetenscholen. In deze kringen had je wel leerlingen, maar geen opvolgers. Maar van Elisa wordt dit wel gezegd. En

wel door God zelf tegen Elia: ‘Zalf Elisa, de zoon van Safat, tot je opvolger’ (1 Kon. 19:16).

Elia is moe

Elia zit op dat moment dicht bij zijn pensioen. Misschien nog niet qua leeftijd. Maar hij is er wel hard aan toe om van het ambt van profeet ontheven te worden. Hij zit erdoorheen. Profeet-zijn hoorde bij de zogenoemde zware beroepen. Bij zware beroepen moet je niet alleen aan stratenmakers denken. Die werken met allemaal dezelfde stenen. Een profeet werkt met mensen. In een samenleving waarin koning Achab en zijn vrouw Izebel de trends bepaalden. De religie die zij uitdroegen, was de Baälreligie. Gericht op groei en bloei, economisch succes, ontwikkeling, ook van jezelf. In deze visie speelde de God van het verbond hoegenaamd geen rol. Men was met zichzelf bezig. Dat stak Elia.

We treffen hem hier aan het eind van zijn loopbaan. Hij is een teleurgesteld mens. Opgebrand. Sinds jaar en dag was hij een bekend persoon. Gevreesd door koning Achab en zijn vrouw Izebel. Bijna drie jaar had hij zich moeten verbergen. Daarna kwam zijn grote moment. Op de Karmel had Elia het volk zover weten te krijgen dat het en masse stemde voor de God van Mozes en het verbond, en dat het de hele Baälcultus opruimde. Tot woede van Izebel. Teleurgesteld en aangeslagen was Elia weggevlucht, de woestijn in. Een soort zelfmoordvlucht. Maar een engel van de HEER had hem wakker gemaakt en voor eten gezorgd. Wat nu te doen? Terug naar Samaria wilde hij niet. Liever verder de woestijn in. Zo was hij terechtgekomen bij de berg van Mozes en de grot van Mozes. Als God hem daar vindt, beklagt hij zich uitvoerig. Wat een rotleven is het leven van een profeet. HEER, het heeft geen zin! Gelukkig heeft de HEER meer geduld met zijn volk dan de profeet. Wil hij stoppen? Dat kan. Maar eerst moet Elia nog twee opdrachten uitvoeren. Pas daarna zou hij een opvolger mo-

gen gaan zoeken. De HEER zei hem ook meteen waar hij wezen moest. In Abel-Mechola, bij de boerderij van een zekere Safat. En diens zoon Elisa – die moest hij zalven als zijn opvolger.

En zo loopt Elia hier langs de akkers van Safat en diens zoon Elisa. Eerder dan gepland. Want zijn doel is eigenlijk Damascus. Daar zou hij een zekere Hazaël tot koning van Aram moeten zalven. En daarna in Samaria Jehu, een generaal, zalven tot koning over het tienstammenrijk. Daarmee zou zijn werk klaar zijn en kon hij Elisa gaan zoeken. Maar Elia doet het omgekeerd. Hij gaat eerst op zoek naar Elisa. Dan is dat maar vast gebeurd, zal hij gedacht hebben. Die twee politieke kopstukken kunnen nog wel even wachten; veel goeds gaan die ook niet teweegbrengen. Op zich een hele reis. Vanaf de berg Horeb naar Berseba, vervolgens naar Hebron en dan zo verder naar het noorden. Er is een tijd van komen en er is een tijd van gaan. Maar een roeping is nooit voor even, altijd voor het leven. Niet alleen die van een profet, maar van elke gelovige. En nooit zonder aanvechting.

Kenden ze elkaar?

Of die twee elkaar kenden en al eens eerder met elkaar hebben gesproken, wordt niet verteld. Dat zou wel kunnen. Elisa komt uit Abel-Mechola en Elia uit Tisbe. Die twee plaatsen liggen hemelsbreed niet zo ver van elkaar, in het noorden aan de Jordaan. Ze kunnen elkaar op een landdag hebben ontmoet. Wellicht bij een protestdemonstratie van orthodoxe boeren tegen de verering van Baäl als de god van de landbouw. Op een cursus, of een landbouwfeest. Of een feest voor God. Mannen die toegewijd waren aan het verbond van God. Als God tegen Elia zegt dat hij Elisa moet gaan zalven als zijn opvolger, kan het heel goed zijn dat ze elkaar min of meer kennen.

In de islam gelden Elia en Elisa ook als profeten. Vol-

gens de islam zijn alle profeten mannen zonder fouten of misstappen. De Koran suggereert ook dat Elisa de zoon is van de vrouw die Elia indertijd onderdak bood. Bij welk verblijf haar zoon stierf, maar die door Elia uit de dood werd gewekt. Dat zou een mooie draad kunnen zijn, min of meer als bij Paulus en Timoteüs. Dan zou Elia heel goed weten wie hij moest aanwijzen en zalven als zijn opvolger. Maar daarover zegt de Bijbel niets. Volgens de bijbelverteller speelde het Eliaverhaal met het dode kind zich af in Sarefat – dat ligt ten noorden van het Meer van Galilea richting het Syrische Sidon.

Mantel

Als Elia de twaalf span ossen hun ploegen ziet trekken onder leiding van Elisa, zal voor hem heel het gebeuren vol belofte geweest zijn. Maar liefst twaalf span ossen. Twaalf, dan denkt Elia meteen aan de twaalf stammen van Israël. Toen hij op de Karmel het gevecht aanging en stenen zocht om het verwoeste altaar voor de HEER te herstellen, had hij bewust twaalf stenen opgeraapt. Want het ging hem om de redding van heel het volk, niet alleen de tien stammen rond Samaria, maar ook de twee rond Jeruzalem. En dat de man aan het ploegen is, nota bene met twaalf spannen, en daar kennelijk heel goed in is en daarom ook zelf aan het twaalfde staat, drukt uit dat Elisa heel geschikt is voor profet.

Een profet ploegt, en ploegt en ploegt.

Als eindelijk Elisa met zijn span Elia passeert, gooit die ineens zijn mantel naar Elisa toe. Of misschien om zijn schouders. Duidelijk ervan overtuigd: hij is het, hem moet ik hebben. Elisa reageert ook meteen. Blijkbaar vertrouwd met het ritueel en innerlijk bereid de roeping op zich te nemen. Van innerlijke strijd lijkt geen sprake. Alleen nog afscheid nemen. Zou hij een vermoeden hebben gehad wat hem te wachten staat? In elk geval is het op zo'n moment ja of nee. Ja zeggen doe je vanzelf. Elisa is een snelle beslisser.

Ik vertrek

Elia is zelfs zo overtuigd, dat hij min of meer toestemming geeft aan Elisa om een afscheidsfeestje te geven. Dat is altijd link, want afscheidsfeestjes kunnen heel lang duren en uiteindelijk alle motivatie aan je ontnemen waarom het ging. Jezus zegt nadrukkelijk: wie achterom kijkt en wie eerst nog dit en eerst nog dat wil doen, die mist de boot. Dat wordt niets. En tegen zijn leerlingen die uitgezonden werden, zei Jezus: groet niemand onderweg. Want al dat groeten houdt eindeloos op. Doorlopen en doorwerken! Maar Elisa krijgt die kans wel. ‘Ga, ga, kom terug, wat heb ik je gedaan?’ zegt Elia.

Elisa houdt van aanpakken. Hij beseft iets van het moment. Van het hout van de ploeg maakt hij een vuur, slacht de ossen van span twaalf en kookt het vlees op het vuur. Om het daarna uit te delen aan mensen uit het volk. Een soort afscheidsbarbecue voor de hele buurt, zouden wij zeggen. De tv-serie *Ik vertrek* begint ook vaak met een uitvoerig samenzijn in de tuin van het stel. Moet je aan zoiets denken? Hoe oud was Elisa? Ik weet het niet. Laten we zeggen: dertig jaar. Voor het werk waar hij mee bezig was, moet je fysiek sterk zijn.

Elisa blijft niet hangen. Hij kleedt zich om en gaat met Elia mee. Hij volgde hem en diende hem. Voorlopig is deze boerenzoon met zoveel hectare land het knechtje van Elia. Zijn verzorger, schoenenpoetser, tasdrager. Wat een verandering. Zeg dat wel. Maar aangeraakt en geroepen heb je geen keus. Je gaat mee en je wilt nooit meer terug.

Gespreksvragen

1. Hoe zie jij Elisa? Jong, sterk, visie, geen aarzelaar, beschikbaar. In wie herken je het meest van jezelf, Elia of Elisa?
2. Profeet-zijn is niet het mooiste beroep van de wereld. Vroeger kreeg je als predikant een zogenaamde lastbrief mee. Je opdracht werd je als last opgelegd. Een ambt in

de kerk heeft altijd iets lastigs. Waaraan zou je kunnen denken?

3. Sociale verplichtingen kosten ook in onze tijd veel tijd. Hoe ga jij ermee om? Elke vrijdag en zaterdag je moeder, je schoonmoeder, je zus, je sport? Kom je nog aan bidden en bijbellezen toe? En wat heb je voor taak in de kerk?
4. Wat doet het ritueel van de mantel je? Kleren maken mensen. Hoe voelt een oude trui van je moeder? En een nieuwe regenjas? Hoe voelt het ambt van diaken of ouderling? Een regenjack, een politie-uniform, een kamerjas?
5. Denk na over de symboliek van de ploeger. Ploegers gaan er diep door. Is elke profeet een ploeger? Ben jij een bijbelploeger?

Vergelijkbare bijbelstudies van KokBoekencentrum Uitgevers:

L.W. den Boer, G.J. Mink, J.W. Sparreboom & H.J. van der Veen:
Volhouden! Bijbelstudies over Hebreëën 11

Iwan Dekker & Mathilde Schouwstra: *Breder langer dieper hoger.*
Tien bijbelstudies met portretten uit Gods wereldwijde kerk

Pieter L. de Jong: *Jezus en de mensen met geld. Bijbelstudies over bezit*
en rijkdom

Arjan Markus: *Heel het leven. 10 regels voor discipelschap*

Stefan Paas & Gert-Jan Roest: *Komedie in vier bedrijven.*
Bijbelstudies over Jona

Stefan Paas, Gert-Jan Roest & Siebrand Wierda: *Geloven in de*
marge. De eerste brief aan Korinte

Stefan Paas, Gert-Jan Roest & Siebrand Wierda: *Eten met Jezus.*
Bijbelstudies over maaltijden in Lucas

Stefan Paas & Siebrand Wierda: *Ontworteld. Bijbelstudies over*
Daniël 1 – 6

Stefan Paas & Siebrand Wierda: *Zinvol leven. Prediker*

Bernhard Reitsma: *Onvoorstelbaar. Bijbelstudies over de gelijkenissen*
van Jezus

Bernhard Reitsma: *Adembenemend. Nieuwe bijbelstudies over de*
gelijkenissen van Jezus

André F. Troost: *Kom tot rust. Het bijbelboek Hebreëën: medicijn tegen*
keuzestress

H.J. van der Veen: *In Zijn spoor. Bijbelstudies over discipelschap*

H.J. van der Veen: *In gesprek. Bijbelstudies over ontmoetingen met*
Jezus

H.J. van der Veen: *Opgeheven handen. Bijbelstudies over het gebed*

H.J. van der Veen: *Jezus hilde. Bijbelstudies over emoties*

In dertien bijbelstudies onderzoekt de auteur het leven van de profeet Elisa, van zijn roeping tot zijn laatste profetie.

Elisa, de opvolger van Elia, profeteert in een onrustige tijd. Er woedt oorlog tussen de volken, maar ook tussen Jeruzalem en Samaria. Al die strijd leidt tot afschuwelijke taferelen, hongersnood en armoede. Terwijl Elisa de elite aanspreekt op hun gedrag, helpt hij de mensen om hem heen en wijst hun de weg. Waar Elia iets heeft van Johannes de Doper, zien we in Elisa de contouren van Jezus. De toegevoegde gespreksvragen helpen de lezer de boodschap van de bijbelverhalen naar deze tijd te vertalen.

Ds. Piet L. de Jong (Rotterdam) is emeritus-predikant in de Protestantse Kerk en diende als laatste de gemeente Rotterdam-Delfshaven. Hij publiceerde tal van boeken, waaronder recentelijk *Onze jaren zijn zeventig* en zijn biografie *Sores en zegen*.

